

3

Duurzaamheid van armoede

Blijfkansen in armoede en determinanten van instroom en uitstroom in Nederland (1985-1995)

R. Muffels en D. Fouarge

3.1 Armoede, van een statisch naar een dynamisch begrip

Hoewel Nederland sinds de jaren zestig een rijke traditie van armoedestudies kent, is weinig aandacht besteed aan het verschijnsel van langdurige armoede.¹ Gegevens over armoede hadden veelal betrekking op de situatie op één moment. Pas sinds korte tijd zijn gegevens beschikbaar welke het mogelijk maken inzicht te geven in het tijdelijke of langdurige karakter van armoede. Daarvoor is nodig dat dezelfde mensen op verschillende momenten worden bevraagd en dus worden gevolgd in de tijd. Alleen hierdoor kan men erachter komen of men gedurende de waarnemingsperiode tijdelijk of langdurig in armoede verkeert. Dergelijke gegevens maken het mogelijk inzicht te krijgen in het verloop van armoede in de tijd voor verschillende bevolkingsgroepen en de kansen op langdurige armoede.

Voor het beleid is het een belangrijke vraag of armoede voor degenen die erin verblijven een tijdelijk dan wel langdurig verschijnsel is. Is het eerste het geval, dan is de situatie minder ernstig, omdat men kennelijk in staat is na een relatief korte tijd weer uit armoede te ontsnappen. We zeggen dan dat er veel economische mobiliteit is omdat men – als men arm wordt – snel uit de armoede geraakt. Het zijn als gevolg daarvan steeds weer anderen die kennelijk onder invloed van allerlei levensgebeurtenissen voor een korte tijd in armoede geraken. Is het tweede het geval, dan is er kennelijk iets anders aan de hand en is sprake van geringe mogelijkheden om uit armoede te geraken, indien men er om een of andere reden in is terechtgekomen. In dat geval is de economische mobiliteit gering en kan de markt zelf geen oplossing bieden voor de ontstane armoedesituatie. In zo'n geval moet de overheid, mits ze daartoe bereid is,

nadrukkelijker optreden dan in het geval dat armoede vooral een tijdelijk verschijnsel is. Is armoede duurzaam van karakter, dan mag worden aangenomen dat de kans om uit armoede te ontsnappen afneemt met een toename van de verblijfsduur in armoede. Het is daarom vanuit beleidsoogpunt noodzakelijk dat men snel na intrede in armoede bijvoorbeeld door verlies van een baan weer werk vindt. Hierin kan de overheid behulpzaam zijn door een actieve begeleiding en bemiddeling en een actief werkgelegenheidsbeleid. Doet de overheid dat niet, dan komen deze mensen moeilijk aan de slag en dreigt hun armoedesituatie uitzichtloos te worden. Het vraagstuk van langdurige armoede is daarom vanuit het oogpunt van beleid van groot belang (SZW 1996).

In dit tweede jaarrapport mogen gegevens over langdurige armoede dan ook niet ontbreken. In dit hoofdstuk wordt hier dieper op ingegaan. Ten eerste zullen we op basis van de beschikbare gegevens een beeld geven van de ontwikkeling van armoede en langdurige armoede in Nederland. In een eerdere publicatie (Muffels et al., 1995) zijn gegevens gepresenteerd over de verblijfsduren in armoede op basis van een betrekkelijk korte waarnemingsperiode van 6 jaar (1985-1990). Thans zijn de eerste gegevens beschikbaar over een periode van 10 jaar (1985-1994). Daarna gaan we een stapje verder dan veelal gebruikelijk is in het onderzoek naar armoede. We staan stil bij de factoren die de instroom en uitstroom uit armoede kunnen verklaren en hopen daarmee meer inzicht te krijgen in de achtergronden van armoede. Tot slot formuleren we enkele conclusies voor onderzoek en beleid.

3.2 De gebruikte data

Gegevens over langdurige armoede kunnen worden ontleend aan het Inkomenspanel-onderzoek (IPO) en het Sociaal-Economisch Panel (SEP). Het IPO onderzoek is gebaseerd op gegevens uit een omvangrijke steekproef uit de fiscale statistieken van de inkomstenbelasting. De omvang van het IPO maakt het mogelijk blijfkansen in armoede nauwkeurig te schatten zelfs voor betrekkelijk kleine subgroepen. Het nadeel is echter dat het IPO wel informatie over het inkomen bevat, maar weinig over de arbeidssituatie. Het SEP is veel kleiner en omvat ongeveer 5.000 huishoudens. Het voordeel van het SEP is de grote hoeveelheid gegevens die naast inkomen beschikbaar zijn; over de opleiding, de woonsituatie en de arbeidsmarktpositie van alle leden van het huishouden. Dat maakt het mogelijk om de determinanten van in- en uitstroom uit armoede te bepalen.² Hier wordt gebruik gemaakt van de SEP-golven van oktober 1985 tot en met april 1996.

In 1990 heeft het SEP een belangrijke gedaanteverandering ondergaan. Er werd niet alleen overgegaan van halfjaarlijkse naar jaarlijkse bevraging, maar ook werd de bevraging van een aantal variabelen – waaronder het inkomen – drastisch gewijzigd. In plaats van naar het maandinkomen werd vanaf 1990 op basis van de belastingaangifte gevraagd naar het jaarinkomen. Dit heeft belangrijke gevolgen voor de schatting van het inkomen en de armoedecijfers, waardoor de gegevens voor en na 1990 alleen

met de nodige voorzichtigheid vergeleken kunnen worden. Gelukkig kon voor 1989 zowel een inkomen op basis van de oude als op basis van de nieuwe methode berekend worden. In de nieuwe methode wordt immers retrospectief gevraagd naar het inkomen in het afgelopen jaar, terwijl volgens de oude methode het jaarinkomen in dat jaar werd afgeleid van het voorafgaande maandinkomen vermenigvuldigd met twaalf. De armoedegegevens voor de jaren 1985 tot en met 1989 konden daardoor gecorrigeerd worden voor deze wijziging in de definitie en meting van inkomen. Indien men de maandinkomens wil herleiden naar de jaarinkomens om een constante reeks te krijgen over de hele periode, dient nader onderzoek plaats te vinden naar de achtergronden van deze verschillen. Daarvoor ontbrak in het kader van dit rapport de tijd.

De hierna te presenteren cijfers zijn op persoonsniveau en niet op huishoudniveau. De reden is dat de welvaart van huishoudens in de tijd erg instabiel is, onder andere door veranderingen in de samenstelling van de huishoudens vanwege scheiding of hertrouw. Ook veranderingen in de arbeidsmarktpositie van de leden van het huishouden dragen hieraan sterk bij. In de tijd zijn huishoudens moeilijk vergelijkbaar. Bij scheiding ontstaan immers twee nieuwe huishoudens die wat betreft hun welvaartspositie niet meer met die van het oorspronkelijke huishouden zijn te vergelijken. De persoon is in de tijd gezien in ieder geval constant, herkenbaar en traceerbaar. Vandaar dat bij panelonderzoek de persoon als analyse-eenheid wordt verkozen boven het huishouden. Het is echter heel goed mogelijk om, zelfs als de persoon als analyse-eenheid wordt gekozen, het huishoudinkomen aan elke persoon toe te kennen en te bezien in welke mate het inkomen van het huishouden waarin deze persoon leeft onder of boven het sociaal minimum ligt.³

3.3 Trendcijfers over langdurige armoede

Eerst presenteren we de trendcijfers voor armoede voor de 11-jarige periode 1985-1995. Hierbij worden twee verschillende armoedegrenzen-varianten gehanteerd. Bij de eerste is het sociaal minimum het uitgangspunt voor de vaststelling van de armoedegrens. Mensen met een inkomen onder of rond het sociaal minimum (maximaal 105%) gelden hierbij als 'arm'. Bij een wat strengere variant gelden mensen met een inkomen onder het sociaal minimum (maximaal 95%) als arm.

Voor de tweede armoedegrens wordt aangesloten bij het lage-inkomensbegrip zoals ontwikkeld door het CBS. Een laag inkomen betekent een inkomen van f 16.000 in prijzen van 1990 en gestandaardiseerd naar het niveau van een alleenstaande; dit bedrag komt ongeveer overeen met het sociaal minimum voor een alleenstaande in 1990. In een wat strengere variant geldt een inkomen van f 14.500 (eveneens in prijzen van 1990 en gestandaardiseerd naar het niveau van een alleenstaande) als een laag inkomen. Wordt bij het sociaal minimum een onderscheid gemaakt tussen verschillende huishoudtypen, bij de lage-inkomensgrens wordt middels gezinsequivalentiefactoren rekening gehouden met de exacte samenstelling van het huishouden.

In tabel 3.1 worden de gegevens gepresenteerd. Daarbij is voor de jaren 1985 tot en met 1989 een onderscheid gemaakt in armoedepercentages volgens de oude methode (het maandelijks inkomen in september vermenigvuldigd met 12) en volgens de nieuwe methode (het jaarinkomen berekend op basis van de opgave voor de inkomstenbelasting).

Tabel 3.1 Ontwikkeling van armoede en lage inkomens tussen 1985-1995 (gewogen cijfers) (in procenten)

Jaar	onder het sociaal minimum		rond het sociaal minimum		onder en rond het sociaal minimum		onder lage-inkomensgrens 16.000 gld.		onder lage-inkomensgrens 14.500 gld.	
	jaar	mnd	jaar	mnd	jaar	mnd	jaar	mnd	jaar	mnd
1985	6	4	5	5	11	9	22	20	13	11
1986	7	5	3	4	10	9	19	17	12	10
1987	10	7	3	4	13	11	22	19	15	13
1988	9	7	4	4	12	10	19	17	14	11
1989	11	8	4	5	15	13	18	16	13	11
1990		11		4		16		20		15
1991		11		4		15		19		14
1992		11		4		15		19		14
1993		12		4		16		19		15
1994		11		4		15		20		15
1995*		10		3		14		19		15

Noot: jaar = inkomen berekend op basis van opgave van jaarinkomens; mnd = inkomen berekend op basis van opgave van maandinkomen in september vermenigvuldigd met 12

* Voorlopige cijfers op basis van SEP, 1995, 1996

Bron: SEP, 1985-1996

De gegevens in tabel 3.1 zijn om diverse redenen opvallend. Ten eerste zien we dat de armoedepercentages in de jaren negentig beduidend hoger zijn dan in de tweede helft van de jaren tachtig. Dit is evenwel voor een belangrijk deel te wijten aan de veranderde inkomensmeting in het SEP in 1990. Corrigeren we de armoedecijfers in de jaren 1985-1989 op basis van de verhouding tussen de oude en nieuwe methode van inkomensberekening in 1989, dan zien we (zie de percentages in de kolom 'jaar') dat de armoedepercentages in de eerste vijfjaarsperiode (1985-1989) weliswaar hoger zijn dan eerst, maar nog steeds gemiddeld ruim 1% lager dan in de tweede vijfjaarsperiode

(1990-1994). Dat geldt althans voor de lage varianten van beide armoedegrenzen (zowel de 95%-grens van het sociaal minimum als de lage-inkomensgrens van f 14.500). Voor de hogere varianten van beide armoedegrenzen is het verschil kleiner. Geconcludeerd kan worden dat de omvang van armoede in de eerste helft van de jaren negentig is toegenomen ten opzichte van de periode daarvoor.

Ten tweede zijn de cijfers opvallend, omdat de armoedepercentages – met name voor de periode vanaf 1990 – beduidend hoger zijn dan de gegevens zoals in het vorige hoofdstuk gepresenteerd door Vrooman. Dit hangt samen met de gebruikte databron. Hier wordt gebruik gemaakt van het Sociaal-Economisch Panel, terwijl Vrooman zich op het Inkomenspanelonderzoek (IPO) baseert. Volgens onze gegevens heeft zo'n 10% van alle Nederlanders een inkomen onder het sociaal minimum (maximaal 95%) tegenover 4% volgens Vrooman. Daarentegen is het percentage personen met een inkomen rond het sociaal minimum (tussen 95 en 105%) bij ons wat lager dan bij Vrooman, waardoor de totale groep onder de armoedegrens volgens de SEP-cijfers per saldo ongeveer 4% groter is dan volgens IPO-cijfers. Deze verschillen zijn niet alleen te verklaren doordat hier wordt uitgegaan van *personen* in arme huishoudens in plaats van het huishouden zelf.⁴ Nader onderzoek naar de achtergrond van deze verschillen in uitkomsten tussen de beide enquêtes is nodig. Als we uitgaan van de lage-inkomensgrens van het CBS, komen onze gegevens op basis van het SEP redelijk overeen met de armoedepercentages op basis van het IPO.⁵

3.4 Is armoede tijdelijk of duurzaam?

De gegevens in tabel 3.1 geven geen inzicht in het tijdelijke of duurzame karakter van armoede. We kunnen alleen zeggen of de armoede gemiddeld genomen voor bepaalde groepen is toe- of afgenomen. Maar indien de samenstelling van deze groepen verandert, zegt een toename of afname weinig over wat er met de welvaartssituatie van de mensen zelf gebeurt. Om een toe- of afname van armoede te kunnen vaststellen, moeten we dezelfde mensen volgen in de tijd. Dat is in het SEP gebeurd.

De inkomensbehoefte maatstaf Om erachter te komen hoe de armoedesituatie van mensen in de tijd verandert, maken we gebruik van drie maatstaven die de dynamiek in armoede beschrijven. De eerste maatstaf noemen we de *inkomensbehoefte* maatstaf. Deze maatstaf gaat uit van het gemiddelde inkomen over een langere periode, zeg 5 of 10 jaar, en vergelijkt dit inkomen met de gemiddelde armoedegrens, bijvoorbeeld het sociaal minimum. Hebben mensen in deze periode een gemiddeld inkomen beneden deze grens, dan worden ze 'arm' genoemd. Deze maatstaf meet dus de relatieve inkomensdeprivatie over een langere tijd. In de volgende tabel worden de uitkomsten zowel voor de 5-jarige als de 10-jarige periode vermeld.⁶

Over de periode van 10 jaar (1985-1995) is het percentage personen in huishoudens met een gemiddeld huishoudinkomen onder het sociaal minimum ongeveer 2%

van de bevolking. Het percentage mensen met een inkomen rond het sociaal minimum is ook ruim 2% van de bevolking. Dit betekent dat zo'n 4% van de bevolking gedurende een periode van tien jaar tijds gemiddeld van een inkomen onder of rond het sociaal minimum moest leven.⁷

In de laatste vijfjaarsperiode (1990-1994) had 7% van de bevolking een gemiddeld inkomen onder 95% het sociaal minimum en nog eens 4% van de bevolking had een gemiddeld inkomen rond het sociaal minimum. Bij elkaar moest meer dan 11% van de bevolking in deze 5 jaar rondkomen van een gemiddeld inkomen onder of rond het sociaal minimum. Dit is beduidend meer dan in de eerste vijfjaarsperiode. Toen was dit percentage slechts 4%. Gecorrigeerd voor de verandering in inkomensmeting zullen de verschillen tussen de eerste en de laatste 5 jaar minder groot zijn. Nochtans lijkt sprake van een toename van de langdurige armoede in de eerste helft van de jaren negentig. Geconcludeerd kan worden dat over een langere periode gezien een niet onbelangrijk percentage van de bevolking te maken heeft met armoede die betrekkelijk lang kan duren.

Tabel 3.2 Langdurige armoede in Nederland volgens de inkomensbehoefte-maatstaf (in procenten)

Periode 1985-1994	5 jaar		
	1985-1989	1990-1994	10 jaar 1985-1994
Onder of rond sociaal minimum (< 105%)	4%	11%	4%
Onder sociaal minimum (< 95%)	1%	7%	2%
Onder lage-inkomensgrens van <i>f</i> 16.000	10%	16%	9%
Onder lage-inkomensgrens van <i>f</i> 14.500	4%	11%	4%

Bron: SEP, 1985-1995

Dat betekent overigens nog niet dat deze personen gedurende de gehele periode arm zijn geweest. Het kan zijn dat men enkele zeer slechte jaren had en daardoor gemiddeld onder de armoedegrens is terechtgekomen. In dat geval is men het merendeel van de periode dus niet arm geweest.

De n-jaren-in-armoede maatstaf Om dat na te gaan hebben we het aantal jaren geteld dat iemand gedurende een bepaalde periode in armoede doorbracht. De maatstaf gebaseerd op de armoedefrequentie noemen we de *n-jaren-in-armoede* maatstaf. Deze maat meet hoeveel jaren men in een periode van 5 of 10 jaar tijds in armoede verkeert. Dit kan worden opgevat als een maat voor de stabiliteit van inkomensposities.

Het eerste dat opvalt is dat bijna een kwart van de bevolking in de periode van 10 jaar tijds ooit met armoede geconfronteerd was in de zin dat men een inkomen bene-

den het sociaal minimum had. Zo'n 11% van de bevolking verkeerde zelfs minstens 2 jaar in zo'n situatie. Armoede is daarmee iets dat iedereen kan treffen.

Voorts valt op dat zo'n 2% van de bevolking duurzaam, dat wil zeggen 5 jaar of langer, een inkomen beneden het sociaal minimum had. Nog eens 4% leefde minstens 5 jaar van een inkomen rond het sociaal minimum, zodat in totaal 6% van de bevolking 5 jaar of langer onder of rond het sociaal minimum leefde. Eveneens 6% van de bevolking leefde 5 jaar of langer onder de lage-inkomensgrens van f14.500,- per jaar. Bij de inkomensgrens van f16.000,- leefde zelfs 12% van de bevolking 5 jaar of langer op dit lage inkomensniveau.

Tabel 3.3. Aantal jaren doorgebracht in armoede in de periode 1985-1994 (in procenten)

n-jaren-in-armoede	≥1	≥2	≥3	≥4	≥5	≥6	≥7	≥8	≥9	≥10
	jr	jr	jr	jr	jr	jr	jr	jr	jr	jr
Onder of rond sociaal minimum (< 105%)	31	19	13	9	6	4	2	1	-	-
Onder sociaal minimum (< 95%)	24	11	6	3	2	1	1	-	-	-
lage-inkomens grens (f16.000)	42	29	21	16	12	9	7	5	3	1
lage-inkomens grens (f14.500)	32	19	13	9	6	4	2	1	1	-

Bron: SEP, 1985-1995

Het percentage van de bevolking dat 10 jaar of langer onder of rond het sociaal minimum leefde is betrekkelijk gering, maar omvat nog altijd zo'n 0,3% van de bevolking. Het gaat om ongeveer 40.000 personen in ongeveer 20.000 huishoudens. Datzelfde aantal vinden we terug, als we uitgaan van de lage-inkomensgrens van f14.500. Van deze personen weten we niet hoe lang ze nog in een dergelijke situatie zullen verkeren, maar vermoedelijk treft men in deze groep families waar de armoede van generatie op generatie wordt overgedragen.

Blijfkansen in armoede De bovenstaande maatstaf onderschat de duurzaamheid in armoede. Dat komt omdat de waarnemingsperiode ondanks de 10 jaar toch nog kort is. Daardoor weten we niet hoe lang iemand bij het begin van de waarnemingsperiode al arm was of hoe lang iemand nog arm zal blijven na het einde van de periode. Een betere methode is daarom de maatstaf die gebruik maakt van gegevens over de *blijfkansen in armoede*. De blijfkans is de kans om in armoede te blijven, gegeven dat men reeds

enige tijd in armoede heeft doorgebracht. Die kansen kunnen worden bepaald voor mensen die reeds 1 jaar, 2 jaar enzovoort in armoede verkeren. Naarmate men langer in armoede leeft, mag verwacht worden dat het moeilijker wordt uit armoede te ontsnappen. Deze maatstaf noemen we daarom de 'armoedeblijfkans'. Indien na 4 jaar de blijfkans 24% bedraagt, betekent dit dat in deze periode 24% van de mensen die 4 jaar daarvoor arm zijn geworden geen kans zagen uit armoede te ontsnappen. Voor 76% van de mensen is dat in die periode wel gelukt. Indien de blijfkans na negen jaar 20% bedraagt, betekent dit dat in een periode van 9 jaar 20% van de mensen die aan het begin van de periode arm zijn geworden geen kans zagen uit armoede te geraken. Bij 80% van de mensen lukte dit wel. Tabel 3.4 bevat de uitkomsten voor de 10-jarige periode 1985-1994.⁸

De resultaten van de analyse voor de verschillende armoedegrenzen zijn nagenoeg hetzelfde. Ongeveer de helft van de mensen die op een bepaald jaar in armoede instromen, weet in het eerste jaar ook weer te ontsnappen. In het tweede en derde jaar ontsnapt nog eens een kwart aan armoede. Na een verblijf van 3 jaar in armoede is het echter erg moeilijk nog uit armoede te ontsnappen. Men is dan veelal gedwongen een lange tijd in armoede te leven. Na het zevende jaar is de ontsnappingskans uit armoede bijna tot nul gedaald, waardoor ongeveer een vijfde van degenen die in armoede terecht komen er voor een zeer lange tijd in zullen blijven.

Tabel 3.4 Blijfkansen in armoede in de periode 1985-1994 (in procenten)

Periode 1985-1994 Verblijfsduur	na 1	na 2	na 3	na 4	na 5	na 6	na 7	na 8	na 9
	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar
Onder of rond sociaal minimum ($< 105\%$)	50	35	28	24	21	18	17	17	17
Onder sociaal minimum ($< 95\%$)	48	33	25	21	19	17	17	17	17
Lage-inkomens- grens f 16.000	55	38	30	25	22	19	19	19	19
Lage-inkomens- grens f 14.500	52	35	26	23	22	17	17	17	17

Bron: SEP, 1985-1995

Uit deze cijfers kan de conclusie getrokken worden dat, indien de overheid langdurige armoede wil bestrijden, ze vooral in de beginperiode, in de eerste 3 jaar, alles in het werk moet stellen om ervoor te zorgen dat mensen zo spoedig mogelijk de armoedesituatie achter zich laten. Kennelijk zijn er selectiemechanismen in het spel die maken

dat bij toenemende verblijfsduur in armoede de kansen om via werk of (her)trouw uit armoede te komen erg klein zijn.

3.5 Determinanten van armoede

Uit de tot dusver gepresenteerde gegevens kan geconcludeerd worden dat armoede in de meerderheid van de gevallen van tijdelijke aard is. Velen zijn na verloop van tijd in staat om uit armoede te ontsnappen. De uitstroom uit armoede hangt samen met veranderingen in de arbeidsmarktpositie, met veranderingen in de samenstelling van het huishouden (het krijgen van kinderen, kinderen die opnieuw thuis gaan wonen of juist uit huis gaan, het wegvallen van de partner of het bij elkaar gaan wonen na scheiding) en met veranderingen in de positie in de sociale zekerheid (overgang van werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsregeling naar bijstand, vervroegde uittreding en pensionering, enzovoort). Welke van deze factoren bepalend is hangt af van de situatie waarin de betrokkene verkeert en van het gevoerde sociaal-economisch beleid.

Eerder publiceerden wij gegevens over factoren die de in- en uitstroom van armoede op basis van het sociaal minimum kunnen verklaren in de periode 1985 tot en met 1988.⁹ Daaruit kan worden opgemaakt welke variabelen een betekenisvol (positief of negatief) effect hebben op de kansen op in- dan wel uitstroom. Dezelfde analyse is nu uitgevoerd voor de periode 1990-1994. De resultaten van beide analyses treft men in bijlage 1 bij dit hoofdstuk. Alle variabelen met uitzondering van 'het vinden van werk' en 'het verlies van een baan' betreffen gegevens van het hoofd van het huishouden waartoe de persoon behoort. Aangenomen is dat de positie van het hoofd huishouden in belangrijke mate bepalend is voor veranderingen in de inkomenssituatie van het huishouden.

De belangrijkste oorzaken om in armoede te geraken of om er weer uit te komen zijn verlies van een betaalde baan of het vinden van werk. Huishoudens waarvan het hoofd een werkloosheids-, arbeidsongeschiktheids- of bijstandsuitkering heeft, lopen een flink risico om in armoede te geraken. Hetzelfde geldt voor huishoudens waarvan het hoofd geen beroep uitoefent, zoals studenten, maar voor hen geldt dat hun latere perspectieven gunstig zijn en armoede dus veelal een tijdelijke zaak is. In dit verband blijkt tevens dat het hebben van overig inkomen (inkomen uit besparingen of vermogen) een buffer vormt tegen instroom in armoede. Voorts zien we dat, naarmate de afstand tot de armoedegrens groter en de armoede dus intensiever is, de kans om eruit te komen geringer is.

In de tweede plaats komen factoren die te maken hebben met wat het 'menselijk kapitaal' genoemd kan worden. Een laag opleidingsniveau betekent een risico om in armoede terecht te komen. Omgekeerd vormt een hoger opleidingsniveau nog steeds een garantie om uit armoede te geraken. Mannen hebben een betere kans om uit armoede te geraken dan vrouwen. Op de derde plaats komen factoren die te maken hebben met veranderingen in de samenstelling van het huishouden. We zien dat het

uiteenvallen van het gezin door scheiding of sterfte de kans op instroom in armoede sterk vergroot.

De uitkomsten van de analyse op de gegevens van 1990-1994 verschillen niet veel van die voor een eerdere periode. Opnieuw zien we dat een verandering in de arbeidspositie van het hoofd van het huishouden de armoedesituatie sterk beïnvloedt. Met een betere opleiding zijn de uitstroombansen groter.

3.6 Conclusies

Concluderend kunnen we zeggen dat in Nederland in de afgelopen tien jaar betrekkelijk veel mensen gedurende een of meer jaren een laag inkomen hadden. De armoede is bovendien in de periode 1990-1994 licht toegenomen ten opzichte van de daaraan voorafgaande jaren. Hoewel het sociaal minimum in Nederland internationaal gezien niet laag is, moesten vele huishoudens duurzaam (5 jaar of langer) leven van een inkomen dat zelfs lager was dan het sociaal minimum; het gaat om zo'n 125.000 personen. Daarenboven had eenzelfde aantal mensen duurzaam een inkomen rond het sociaal minimum. Nochtans geldt dat de meerderheid van degenen die arm worden, in staat is om in betrekkelijk korte tijd uit de armoede te geraken. Toch zien we dat 17% van degenen die in enig jaar instromen (dat is ongeveer 3% van de bevolking) er niet in slaagt om in een periode van tien jaar tijds uit de armoede te ontsnappen.

Hoewel dus enerzijds de armoedemobiliteit, de kans om in of uit armoede te komen, in Nederland groot is, hebben anderzijds bepaalde groepen ook een flinke kans om duurzaam in armoede te blijven. Voor degenen die dat in 3 jaar niet lukt, is de kans om daarna nog uit armoede te ontsnappen vrij klein. Na 7 jaar in armoede is de kans eruit te geraken bijna nihil. Uit een nadere analyse van de factoren die in- en uitstroom uit armoede verklaren, bleek dat arbeidsmarktfactoren het meest bepalend zijn. Het verlies van een baan of het vinden van betaald werk bepaalt in belangrijke mate of men in armoede geraakt of dat men eraan kan ontsnappen. Daarnaast vergroten levensgebeurtenissen, zoals scheiding en verweduwing, de kans om in armoede te geraken. De meeste kans op langdurige armoede hebben zij die gedurende een langere tijd van een bijstands-, werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering moeten rondkomen.

Bijlage I

Tabel 3.5 Determinanten van instroom in- en uitstroom uit armoede in de periode 1985-1988 (uitgaande van 100% van het sociaal minimum)

Kenmerken van het hoofd van het huishouden	Instroom in armoede	Uitstroom uit armoede
<i>Verhouding inkomen en sociaal minimum</i>	-	+
<i>Hoogte overig inkomen</i>	-	+
<i>Sociaal-econ. positie hoofd huishouden</i>		
- betaald werk	0	0
- werkloos/arbeidsongeschikt	+	+
- gepensioneerd	ns	+
- in bijstand	+	-
- geen beroep/student	+	-
<i>Opleidingsniveau hoofd huishouden</i>		
- lagere school/lager beroepsonderwijs	0	0
- middelbare beroepsonderwijs	-	+
- hoger beroepsonderwijs	-	+
- universitair	-	+
<i>Leeftijd hoofd huishouden</i>		
<34 jaar	0	0
35-44 jaar	+	+
45-54 jaar	-	+
55-64 jaar	ns	+
65-74 jaar	ns	+
>75 jaar	ns	-
<i>Geslacht hoofd huishouden</i>	ns	+
<i>Burgerlijke staat hoofd huishouden</i>		
- getrouwd	*	*
- gescheiden/verweduwd	ns	ns
- niet getrouwd	+	ns
<i>Aantal kinderen</i>	ns	+
<i>Aantal volwassenen</i>	+	ns
<i>Verandering in aantal kinderen</i>	ns	ns
<i>Verandering in aantal volwassenen</i>	+	ns
<i>Hertrouw tussen t en t+3</i>	ns	ns
<i>Scheiding tussen t en t+3</i>	+	ns
<i>Verandering in werkgelegenheid persoon</i>		
- werk gevonden	ns	+
- werk verloren	+	ns
<i>Aantal werkenden in huishouden</i>	-	+
<i>Verandering in werkgelegenheid</i>		
- geen verandering	0	0
- werk gevonden	+	+
- werkloos geworden	+	-
<i>Jaar/periode</i>		
- 1987/1988	ns	+
Model fit (pseudo R ²)	0.16	0.21

Noten: 0 = vergelijkingsgroep; - = significant negatief effect t.o.v vergelijkingsgroep; + = significant positief effect t.o.v vergelijkingsgroep (significant op 5% niveau)

Bron: SEP, 1985-1988

Tabel 3.6 Determinanten van instroom in- en uitstroom uit armoede in de periode 1990-1994 (uitgaande van 100% van het sociaal minimum)

Kenmerken van het hoofd van het huishouden	Instroom in armoede	Uitstroom uit armoede
<i>Verhouding inkomen en sociaal minimum</i>	-	+
<i>Sociaal-econ. positie hoofd huishouden</i>		
- betaald werk	0	0
- werkloos/arbeidsongeschikt	+	-
- gepensioneerd	+	ns
- in bijstand	+	-
- geen beroep/student	+	-
<i>Opleidingsniveau hoofd huishouden</i>		
- lagere school	0	0
- lager beroepsonderwijs	ns	+
- middelbare beroepsonderwijs	-	+
- hoger beroepsonderwijs	ns	+
- universitair	ns	-
<i>Leeftijd hoofd huishouden</i>		
- <34 jaar	0	0
- 35-44 jaar	-	ns
- 45-54 jaar	-	-
- 55-64 jaar	-	+
- > 65 jaar	+	ns
<i>Geslacht hoofd huishouden</i>	+	ns
<i>Burgerlijke staat hoofd huishouden</i>		
- getrouwd	0	0
- gescheiden	+	ns
- verweduwd	ns	+
- niet getrouwd	+	ns
<i>Aantal kinderen</i>	+	+
<i>Aantal volwassenen</i>	+/-	
<i>Verandering in aantal kinderen</i>		
- geen verandering	0	0
- toename aantal kinderen	+	ns
- afname aantal kinderen	ns	ns
<i>Verandering in aantal volwassenen</i>		
- geen verandering	0	0
- toename aantal volwassenen	+	ns
- afname aantal volwassenen	+	+
<i>Verandering in burgerlijke staat hoofd huishouden</i>		
- geen verandering	0	0
- scheiding of verlies partner	+	ns
- (her)trouw	-	+
<i>Verandering in werkgelegenheid persoon</i>		
- werk gevonden	+	ns
- werk verloren	+	ns
<i>Aantal werkenden in huishouden</i>	-	+
<i>Verandering in werkgelegenheid hoofd huishouden</i>		
- werk gevonden	-	+
- werkloos geworden	+	-
<i>Jaar/periode</i>		
- 1991/1992	ns	ns
- 1992/1993	+	ns
- 1993/1994	+	+
Model fit (pseudo R ²)	0.22	0.20

Noten: zie tabel 3.5.

Bron: SEP, 1990-1995